

MOTIVATOLOGICKÁ KONCEPCIA JURAJA FURDÍKA V KONTEXTE SLOVANSKEJ JAZYKOVEDY.

Odborný seminár venovaný 90. výročiu narodenia profesora Furdíka

Eudmila Liptáková

V roku 2025 si jazykovedná obec na Slovensku aj za jeho hranicami pripomenula nedeľné deväťdesiate narodeniny profesora Juraja Furdíka, významnej osobnosti novodobej slovenskej lingvistiky. V prvom čísle Slovenskej reči (2025/1, s. 188 – 215) bola pod edíciou M. Ološtiaka uverejnená spomienková mozaika, v ktorej súputníci, kolegovia a študenti Juraja Furdíka ocenili jeho vedecký prínos, ako aj ľudský rozmer. Ďalšou príležitosťou vyzdvihnúť vedecký a osobnostný odkaz Juraja Furdíka bol odborný seminár s názvom *Motivatologická koncepcia Juraja Furdíka v kontexte slovenskej jazykovedy*, ktorý sa uskutočnil 16. októbra 2025 na Prešovskej univerzite, domovskom pracovisku J. Furdíka. Seminár bol organizovaný v hybridnom formáte. V zasadačke Pedagogickej fakulty PU sa stretlo 16 účastníkov a online boli pripojení 20 účastníci. Podujatie spoluorganizovali prešovská pobočka Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV, v. v. i, a Komisia pre slovanskú slovotvorbu pri Medzinárodnom komitáte slavistov, v ktorej J. Furdík aktívne pôsobil.

Juraj Furdík bol všestranným jazykovedcom, vedcom renesančného typu, no predovšetkým lexikológom a derivatológom. Jeho priekopnícka teória lexikálnej motivácie a osobitne teória slovotvornej motivácie je pevným pilierom, na ktorom dnes stojí a ďalej sa rozvíja slovenská lexikológia a derivatológia. Furdíkova originálna motivatologická koncepcia sa tak prirodzene stala ústrednou témou seminára. Vedecké dielo Juraja Furdíka má však výrazný dosah a odozvu aj naprieč ďalšími lingvistickými disciplínami a aj mimo Slovenska. Bolo preto prirodzené zasadiť spomienkový odborný seminár na počesť profesora Furdíka do kontextu slovenskej jazykovedy a vyzdvihnúť na ňom aj jeho širší lingvistický záber.

Príjemným prekvapením v úvode seminára bol príhovor doktorky Kláry Buzássyovej, ktorý organizačne zabezpečili pracovníci JÚLEŠ SAV N. Janočková a G. Gaži. Vo svojom vstupe K. Buzássyová ocenila vedeckú osobnosť J. Furdíka, s ktorým ju spájal dlhoročný pracovný i priateľský vzťah. Aj samotný J. Furdík

v rozhovoroch s kolegami často oceňoval vedeckú prácu a osobnosť Kláry Buzássyovej, s ktorou roky tvorili prominentný derivatologický tandem. Obaja pôsobili v Komisii pre slovanskú slootovorbú pri MKS od jej založenia v roku 1995 a reprezentovali tak slovenskú derivatológiu aj v medzinárodnom priestore. Spomienkový seminár mal aj ďalší emocionálny moment, pretože sa na ňom zúčastnil syn Juraja Furdíka Karol Furdík. Okrem rodinnej väzby sa otec so synom spojili aj pracovne, keď začiatkom milénia spoločne publikovali štúdiu o počítačovom spracovaní slovotvorného systému slovenčiny. Karol Furdík bol aj jedným z respondentov spomenutej spomienkovej ankety v Slovenskej reči (2025/1, s. 189 – 191).

Ľudský rozmer osobnosti Juraja Furdíka popri jeho vedeckom odkaze rezonoval počas všetkých vystúpení. Týkalo sa to aj úvodného slova, v ktorom vystúpili za spoluorganizátorov podujatia profesorka Rajna Dragičević z Belehradskej univerzity, súčasná predsedníčka Komisie pre slovanskú slootovorbú pri MKS, a profesor Pavol Žigo, predseda Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri JÚLŠ SAV.

R. Dragičević ocenila aktívnu prácu J. Furdíka v komisii od jej založenia v roku 1995 až po jeho skon v roku 2002. Vyzdvihla význam diela Juraja Furdíka pre slovanskú slootovorbú a stále živé vedecké inšpirácie, na ktoré nadväzujú a ktoré rozvíjajú nielen súčasní členovia komisie, ale ktoré sú neopomenuteľným zdrojom derivatologického výskumu v jednotlivých slovanských jazykoch už dlhé roky. Dôkazy o tom možno nájsť, okrem iného, aj na webovej stránke komisie^[1].

Vedecký prínos Juraja Furdíka pre slovenskú jazykovedu, ale aj jeho ľudské kvality vo svojom vystúpení plasticky charakterizoval Pavol Žigo. Aj na základe osobnejšieho poznania a priateľského vzťahu s J. Furdíkom pripomenul prítomným jeho vzácnu schopnosť hlbkového, problematizujúceho, ale aj časovo náročného vedeckého premýšľania. Týmto spôsobom uchopovania vedeckých problémov by sme sa mali inšpirovať práve dnes v dobe tlaku na rýchle a merateľné vedecké výkony, z čoho nezriedka rezultujú povrchné alebo skratkovité výstupy.

V bloku referátov odznali štyri príspevky reflektujúce kľúčové oblasti vedeckej tvorby Juraja Furdíka. Plnotextové príspevky sú súčasťou tohto čísla Slovenskej reči, preto ich predstavíme len rámcovo.

Profesorka Krystyna Kleszczowa, emeritná profesorka Sliezskej univerzity v Katoviciach, sa v referáte *Ekvifinalność w przemianach systemu słowotwórczego* venovala pojmu ekvifinality vo vzťahu k zmenám v slovotvornom systéme. Ekvifinalitu объясňuje ako princíp, podľa ktorého možno z rôznych východiskových bodov dospieť k rovnakým výsledkom. Nadväzujúc na teóriu slovotvornej motivácie J. Furdíka ilustruje ekvifinálnu interpretáciu pri zmene motivačného vzťahu, napr. na materiáli poľských derivátov so sufixom *-nik* (pôvodne: *twarożny* → *twarożn-ik*, dnes: *twaróg* → *twaroż-nik*). Podobne možno podľa K. Kleszczowej uvažovať o prehodnotení motivácie pri feminatívach.

Študent Juraja Furdíka a editor jeho posmrtno vydaných prác Martin Ološtiak, ktorý tvorivo rozvíja motivatologickú koncepciu svojho učiteľa, vo svojom vystúpení *Od slovotvornej motivácie k lexikálnej motivácii* predstavil sumarizačnú reflexiu diela J. Furdíka, vplyv jeho diela na ďalší lexikologický výskum a perspektívne implikácie. Pripomenul viaceré fundamentálne výroky J. Furdíka, napríklad o pomedznom charaktere slovotvorby, ktorý poskytuje bádateľom širokospektrálne výskumné podnety. Hmatateľnou reakciou na tieto príležitosti sú viaceré individuálne a kolektívne diela, ktoré pod vedením M. Ološtiaka vznikli v prešovskom derivatologickom tíme. Z perspektívnych výskumných implikácií vedeckého odkazu J. Furdíka M. Ološtiak akcentoval napríklad výskum dynamických procesov v lexike zahŕňajúci tak tvorenie nových lexém ako ústup starých lexém, resp. reštrukturalizáciu lexikálnych subsystémov. Výskumnou výzvou je aj medzijazykový komparatívny výskum, na ktorý už medzičasom reagovala kolektívna monografia M. Ološtiaka a kolektívu *Onomaziologické aspekty z porovnávacieho pohľadu* (2025).

Hraničná povaha slovotvorby bola predmetom aj ďalšieho referátu, ktorý predniesla študentka profesora Furdíka a dnes vedecká pracovníčka JÚLŠ SAV Nicol Janočková. V referáte *Profesor Juraj Furdík – medzi slovotvorbou a gramatikou – príbeh pokračuje...* nadviazala na štúdiu J. Furdíka *O vide a väzbe pri slovesných podstatných menách* (Slovenská reč, 1967/2). Podľa N. Janočkovej je práve status slovesného podstatného mena príkladom uchopenia jazykového javu na pomedzí slovotvorby a gramatiky, teda ako hybridnej jazykovej jednotky, ktorá sa za istých podmienok prehodnocuje z neurčitého slovesného tvaru na samostatné substantívum. V referáte poukázala na indikátory lexikalizácie slovesných podstatných mien a venovala sa aj ich lexikografickému spracovaniu.

Ďalšia študentka profesora Furdíka, Katarína Vužňáková z Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity, vo svojom výskume i v jeho prezentácii na odbornom seminári nadviazala na ďalšiu významnú oblasť vedeckého diela svojho učiteľa, ktorým je koncepcia lexikografického spracovania slovotvorby. V referáte *Lexikografický opis slovotvorného systému slovenčiny (vízie, stav, perspektívy)* predstavila zamýšľaný a čiastočne spracovaný projekt J. Furdíka, v ktorom sa usiloval o vytvorenie komplexného slovotvorného slovníka slovenčiny. Projekt sa pre jeho časovú náročnosť a skorý odchod J. Furdíka síce nepodarilo zrealizovať, jeho koncepcia však inšpirovala vznik menších alebo modifikovaných verzií slovotvorných slovníkov. Pod vedením K. Vužňákovvej bol nedávno publikovaný elektronický *Slovotvorný slovník kompozít v slovenčine* (dostupný na webovej stránke^[2]).

V následnej diskusii účastníci odborného seminára reagovali jednak na prednesené referáty, ale zazneli v nej aj ďalšie osobné spomienky na Juraja Furdíka a ocenenia jeho vedeckého odkazu. V súlade s hodnoteniami v spomienkovej mozaike aj počas odborného seminára boli vyzdvihované také kvality osobnosti J. Furdíka ako

originálnosť a brisknosť vedeckého myslenia, schopnosť viesť polemické diskusie v záujme hľadania vedeckej pravdy, vysoká profesionalita a zároveň skromnosť, ochota rozdávať sa svojim študentom a inšpirovať ich či snaha nezištne pomôcť a poradiť kolegom nehľadiac na svoj čas.

Juraj Furdík nielen pracoval ako jazykovedec, ale on jazykovedou žil. S vášňou a nadšením objavoval zákutia jazyka a jeho fungovania a s rovnakým zanietením o svojich myšlienkach komunikoval. Dôkazom sú aj jeho autentické slová, ktoré zazneli v úvode odborného seminára: *„Myslím, že som práve v tej svojej vednej disciplíne dospel k istým zisteniam. Napríklad k tomu, že každé slovo je ako človek, každé slovo je individuum, že má taký istý život, zrod, vek i možno raz koniec ako hociktorý človek. Počas svojej existencie si vytvára mnohonásobné konexie, styky, kontakty – motivácie a tieto súvislosti motivujú slovo k ďalšej činnosti, teda slovo a činnosť, slovo a ľudská činnosť“* (vybraté z rozhovoru s J. Furdíkom v Rádiu Lumen, štúdio Košice, v roku 2001, relácia Svetlo nádeje).

Internetové zdroje

[1] <https://www.ff.unipo.sk/slovotvorna-komisla/> (cit. 16. 3. 2026).

[2] <http://ssks.unipo.sk> (cit. 16. 3. 2026).

Ludmila Liptáková

Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta

Ulica 17. novembra 15, 080 01 Prešov

E-mail: ludmila.liptakova@unipo.sk

ORCID: 0000-0001-5639-6209